

Розділ 4

ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ДжЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК 336.762(091)(477)"19/20"

ОЛЕКСІЙ АЛТУХОВ

м. Старобільськ

alex.an.altukhov@gmail.com

ЗВІТИ КИЇВСЬКОГО ТА ОДЕСЬКОГО БІРЖОВИХ КОМІТЕТІВ ЯК ДжЕРЕЛО З ІСТОРІЇ БІРЖОВОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ У ОСТАННІЙ ТРЕТИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ ст.

У статті аналізуються Звіти біржових комітетів Одеської та Київської бірж, що працювали у останній третині ХІХ – на початку ХХ ст. Автор робить висновок, що звітна документація провідних бірж, що діяли на українських землях у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. представляє значну цінність для аналізу діяльності біржових установ. Звіти містять важливі свідчення стосовно розвитку торгівлі, як зовнішньої, так і внутрішньої, у яких активну роль брали, зокрема, Одеська та Київські біржі. Також в них представлений аналіз негативних та позитивних факторів, які впливали на загальну торгівельну кон'юнктуру. Не менш важливими є і огляди тенденцій розвитку фондового ринку Російської імперії та аналіз причин валютних коливань, оскільки саме біржи грали провідну роль у цьому секторі господарчого життя, як в Україні, так і у Російській імперії загалом.

Ключові слова: Київська біржа, Одеська біржа, Звіт, торгівлі цукром, торгівля хлібом.

Останнім часом економічна історія України привертає все більшу увагу науковців. Це пов'язано із тим, що розробка ефективно діючої господарської моделі у нашій країні неможлива без вивчення історичного досвіду у цьому питанні. Важливим вважається дослідження та ретельний аналіз провідних джерел з цієї проблематики, зокрема і щорічних Звітів керівних органів провідних біржових установ України – біржових комітетів – у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. Зокрема, мова йде про регулярні звіти Київського біржового комітету, які щорічно публікувалися у формі брошури, та розсилалися у державні установи, які відповідали за розвиток промисловості та торгівлі на Надніпрянській Україні. У Центральному державному історичному архіві України (м. Київ) зберігаються екземпляри цих документів, що виправлялися у Канцелярію Київського, Подольського та Волинського генерал-губернаторства. Зокрема,

це «Звіт про діяльність біржового комітету Київської біржи» за 1894 рік. У цьому виданні міститься наступна інформація: прихід та витрати фінансових надходжень за звітний рік, баланс прибутків та витрат, кошти, що виділялися у т. зв. «шкільний фонд». Статистичні дані, приведені у цій частині Звіту дозволяють проаналізувати господарчу діяльність бірж, джерела доходів, які надходили до біржового комітету з торгівельних операцій, а також завдяки власній господарчій діяльності. Зокрема, можна зазначити, що у 1894 р. Київська біржа отримувала доходи за рахунок членських внесків цукрозаводчиків та інших осіб (лева частка фінансових надходжень – О. Алтухов), передачі у оренду частини будівлі, де працювали магазини, а також процентів за вкладом, розміщеному у Київському відділенні Міжнародного банку.

У свою чергу витрати склалися з відрахувань на канцелярські товари, передплату

періодичних видань, оплату користуванням телефоном, зарплатню Секретарю, Доглядачу, швейцару, двірнику, прислугі. Значними також були витрати на комунальні послуги та асигнування у шкільний фонд. Окремо, кошти виділялися на вшанування пам'яті померлим членам біржи.

У наступному розділі «Звіту...» приводилися статистичні дані, щодо торгівельної діяльності Біржового комітету. Відзначимо, що, судячи з приведенної у документі інформації, головним товаром, який котувався, у досліджуваний період був цукор. Торгівельні обладнання у 1894 р. цим товаром склали 123 033158 крб. [1, арк. 121].

Окрім того на Київській біржі активно торгували пшеницею, житом, ячменем, вівсом, просом, маком, кукурудзою, льоном, ропаком, конопляним насінням, чечевичою, горохом, гречихою та іншими торгівельними культурами. Загальний торгівельний об'єм цих товарів у звітний рік склав 8724952 крб. [1, арк. 121].

Крім того, судячи із «Звіту...», важливою частиною діяльності Київської біржи були торгівельні маніпуляції із цінними паперами, які відбувалися у Фондовому відділі. Серед цінних паперів, які котувалися на біржі, можна відзначити Заставні листи Київського земельного банку, Облігації Київського міського кредитного товариства, акції Земського банку, Державні банківські білети, облігації «Східного займу», акції Київської міської залізниці, паї Товариства цукрових заводів.

У порівнянні із торгівлею цукром, фондові торги на Київській біржі мали відносно невеликі розміри. Їх об'єм склав 5558514 крб. [1, арк. 121].

У наступному розділі звіту аналізувалися особливості реалізації торгівельних операцій, у яких була задіяна Київська біржа. Природно, що наголос робився на міжнародній торгівлі цукром – ключового товару з яким біржова установа виходила на світовий ринок. У «Звіті біржового комітету» за 1894 р. представлений аналіз торгівлі із західноєвропейськими країнами та західними губерніями Російської імперії, зокрема, із Фінляндією. У документі відзначено, що більшість цукру «Південно-західного краю», що проходила

через Київську біржу, йшла на продаж до Італії та Англії. У той же час, як повідомлялося у «Звіті...», продаж цього товару до західних провінцій Російської імперії не мав принципового значення.

Також у документі дається коротка характеристика закордонної торгівлі, у яку була задіяна Київська біржа. Так, у «Звіті...» представлений рапорт біржового комітету до міністерського Департаменту мануфактури та торгівлі від 2 серпня 1894 р., у якому відзначено, що «з Південно-західного краю відпускається за кордон переважно сільськогосподарчі продукти та цукор, по яким вже встановилися правильні відносини та наявні, як за кордоном, так і тут посередники у достатній кількості; ціни та інші умови продажу цих товарів легко контролюються» [1, арк. 121]. Також відзначено, що більшість товарів експортувалося у «сирому вигляді» [1, арк. 121].

У зв'язку із важливістю закордонної торгівлі, біржовий комітет у рапорті висловлював побажання про встановлення тіснішої взаємодії між Київською біржою та дипломатичними представництвами Російської імперії, зокрема, консульствами. «На думку біржового комітету, дуже корисно було б накласти на наших консулів обов'язок встановлювати із біржовими комітетами безпосередні відносини, повідомляючи у формі бюлетенів свідчення про різні товари, які можуть бути помічені, як ті, що вже виробляються, або можуть вироблятися у Росії, із вказівкою існуючих за кордоном цін, попиту та т. п.» [1, арк. 121].

У свою чергу, у рапорті відзначалося також, що «комітету бажано було б мати ґрунтовні свідчення про місця перебування за кордоном наших консулів, з якими комітет за необхідності мав змогу вступати у відносини» [1, арк. 121].

Окрім того у Звіті представлений докладний аналіз виробництва цукру, збіжжя та інших товарів, які продавалися на біржі за звітний період, рекомендації щодо реформування промислового та інших податків, подана інформація про кадрові перестановки у комітеті та некрологи членів Київської біржі, які померли у 1893 – 1894 рр.

Відзначимо, що Звітні документи біржових комітетів містили не тільки дані про

діяльність, але й рекомендації щодо удосконалення діяльності біржових установ, як на українському, так і загальноросійському рівні. Як правило, до звітів додавалися друковані Доповідні записки, підготовлені провідними членами біржових комітетів, у яких викладалися ті чи інші побажання, щодо підвищення ефективності діяльності бірж. Зокрема, у Звіті Київського біржового комітету за 1906 р., у якості додатку, представлений документ під назвою «Думки з приводу «Проекту Положення про виборні заклади торгівельно-промислового класу та про біржовий устрій», підготовлений членом Київського біржового комітету К. Фішманом. Цей документ містить рекомендації, щодо створення спеціального представницького органу представників комерційного світу, проект якого був підготовлений та поданий на розгляд до міністерства фінансів Російської імперії ще у 1903 р. Одночасно тривав процес його обговорення та узгодження з представниками тогочасних провідних торгівельно-промислових організацій та товариств. Автор документу відзначав низький рівень біржової торгівлі у Російській імперії, небажання неогоціантів користуватися цивілізованими послугами біржових установ. «Уявлення про користь самої біржової торгівлі з великими труднощами проникає у різні верстви російського торгівельно-промислового населення. Що ж стосується ролі біржі, як радника з питань, які стосуються тих чи інших заходів торгівельно-промислового життя країни, то тут роль біржі вельми обмежена та обмежується лише паперовим листуванням із міністерством фінансів, або направленням своїх депутатів у ті чи інші урядові комісії та наради» [2, арк. 2].

Автор виділив дві нагальні причини такої незадовільної ситуації. Перша проблема, на його думку, полягала у тому, що «склад біржового товариства випадковий та не відображає інтересів місцевого торгівельно-промислового класу, бо до виборів залучаються не усі особи торгівельно-промислового світу» [2, арк. 2].

Друга проблема полягала у браку коштів, які знаходилися у розпорядженні біржі, «необхідних для обслуговування інтересів торівельно-промислового класу» [2, арк. 3].

Відповідно, для вирішення цих проблем Фішман пропонував наступні заходи: залучення до виборів біржових представницьких органів усіх представників торгівельно-промислового класу, надання їм усім виборчих прав. Також він наполягав на тому, щоб зробити такі органи постійно діючими, а їх членам надати значно більші компетенції та повноваження [2, арк. 3].

Представлені у Звітах і більш нагальні рекомендації, які стосувалися підвищення ефективності організації торгівельної діяльності у межах Російської імперії. Зокрема, у Звіті Київського біржового комітету за 1912 р. у якості додатку представлена «Особлива думка» Голови цієї організації Г. Ланвілля щодо «Правил про порядок розподілу вагонів під загрузку хліба».

Розвиток біржової справи у інших регіонах України, що входили до складу Російської імперії у досліджуваний період дозволяють розглянути також і інші звітні документи з діяльності бірж. Зокрема, різні аспекти діяльності Одеської біржі розглядаються у «Звітах Одеського комітету торгівлі та мануфактур» за різні роки, які сьогодні зберігаються у «Строганівському фонді» Наукової бібліотеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Одеський комітет торгівлі та мануфактур представляв з себе громадський, представницький орган, членами якого були провідні комерсанти міста. Більшість засідань комітету, враховуючи спільність комерційних інтересів, проходили разом із біржовим комітетом Одеської біржі. Отже, Звіти комітету дозволяють розглянути і біржову діяльність у «Південній Пальмірі».

Звіти представляють собою надруковані брошури, окремі екземпляри яких, після публікації, надсилалися у провідні державні органи міста та губернії, перш за все, у Канцелярію Новоросійсько-Бессарабського генерал-губернаторства.

За структурою «Звіти Одеського комітету торгівлі та мануфактур» схожі із Звітами Київського біржового комітету. У першій частині видання міститься інформація щодо фінансової діяльності комітету, його прибутки та витрати. Також подаються дані стосовно

кількості проведених засідань, та питань, які на них розглядалися.

Друга частина видання містить інформацію стосовно стану розвитку торгівлі за звітний рік. Розгляд цього аспекту розпочинається з аналізу головних тенденцій розвитку торгівлі збіжжям – оскільки його продаж, як на міжнародному, так і внутрішньому ринку мав визначальне значення для Одеси.

Зокрема, у «Звіті про діяльність Одеського комітету торгівлі та мануфактур» за 1889 р. зазначається, що у звітний рік експорт зернових продуктів з Одеси склав 105 млн. пудів [3, 7].

Відзначається, що досягнення такого високого показника в умовах неврожаю вдалося досягти за рахунок експорту хлібу, який зберігався на складах Одеси, ще з 1888 р. «Цим і був досягнутий значний розмір експорту, оскільки власне врожай 1889 р. був у краї далеко не задовільнений, як у кількісному, так і у якісному відношенні, тому хліб цього врожаю поступав до Одеси достатньо слабо» [3, 7] – відзначалося у «Звіті».

Іншою проблемою з якою зіткнулися експортери хлібу у 1889 р. був вихід на європейські ринки Сполучених Штатів Америки. Це обумовлювало занижку, на думку одеських біржових діячів, ціну у Західній Європі. У свою чергу, занижкі ціни «стали причиною великих втрат для виробників хлібу». Тим не менш, як відзначається у «Звіті», у цілому 1889 р. хоча і не дав значних прибутків експортерами, проте і не став для них неприбутковим.

Далі у документі розглядаються причини зниження цін на хліб, як на провідній для ринку збіжжя у той період, Лондонській біржі, так і на місцевій – Одеській. Представлений аналіз міжнародної торгівлі збіжжям показує, що у останній третині XIX ст. найбільшим покупцем цього товару виступала Велика Британія, куди було відправлено 29 млн. пудів хліба, потім Німеччина, далі – Голландія та Бельгія. У документі представлена таблиця, у якій зазначений розподіл хлібного експорту до країн Західної Європи та інших зарубіжних країн з Одеси у 1889 р.

Досить значним, згідно із статистичною інформацією, приведений у «Звіті», був і експорт інших зернових культур, зокрема куку-

Таблиця 1 – Постачання пшениці до зарубіжних країн згідно з «Звітом про діяльність Одеського комітету торгівлі та мануфактур» за 1888–1889 рр. (Отчет, 1889, с. 12).

Країна	1888 р.	1889 р.
Італія	8,120,000 п.	7,380,000 п.
Голландія	7,260,000 п.	8,960,000 п.
Бельгія	7,135,000 п.	5,000,000 п.
Франція	6,360,000 п.	8,540,000 п.
Німеччина	935,000 п.	640,000 п.
Америка	870,000 п.	–
Австро-Угорщина	785,000 п.	600,000 п.
Іспанія	455,000 п.	800,000 п.
Єгипет	360,000 п.	–

рудзи, ржи, ячменю та ін. Серед головних країн, які закуповували ці товари були Великобританія, Голландія, Бельгія, Данія, Швеція, Італія, Німеччина, Франція та ін.

Загалом, згідно із даними, приведеними у документі, сукупний експорт у зарубіжні країни з Одеси склав біля 105 з половиною мільйонів пудів у 1889 р., що було на 13 мільйонів пудів менше ніж у 1888 р. [3, 7].

Сукупний експорт збіжжя розподілився наступним чином: Великобританія – 46,000,000 пудів (у 1888 р. – 53.000.000 п.), Голландія: – 20,000,000 п. (у 1888 р. та ж сама кількість), Бельгія – 12,000,000 п. (у 1888 р. – 11.000.000 п.), Італія – 9,500,000 п. (у 1888 р. – 7.500.000 п.), Німеччина – 8,500,000 п. (у 1888 р. – 5.500.000 п.), Франція – 17,500,000 п. (у 1888 р. – 11, 500,000 п.), Данія – 1,500,000 п., Америка, Австро-Угорщина, Швеція, Іспанія и Єгипет [3, 19].

Також у документі представлені статистичні дані щодо внутрішнього продажу збіжжя, зокрема, у такі міста південної України як Миколаїв, Севастополь, Бердянськ, Одесу, а також у Санкт-Петербург, Ригу та ін. У «Звіті» констатується зменшення торгівлі хлібом у порівнянні з 1888 р., приблизно на 100 мільйонів пудів [3, 19].

Оскільки біржова торгівля збіжжям передбачала урахування усіх факторів, які впливали на неї, тому у «Звіті» представлений докладний аналіз експортної політики головних конкурентів Російської імперії на світових ринках, зокрема, США, Індії, Австро-Угорщини, Австралії. Серед головних факторів, якій сприяв

невигідній кон'юнктурі у торгівлі хлібом стало масоване проникнення на ринки Західної Європи Сполучених Штатів, що у свою чергу, обумовило, як зменшення попиту, так і ціни у порівнянні з 1888 р.

Серед інших негативних факторів, які враховувалися при проведенні торговельних операцій із зерном на Одеській біржі можна виділити також неврожай 1889 р., збільшення тарифів на залізничне перевезення, збільшення орендної плати за користування елеваторами та складами. Також біржова спільнота звертала увагу на розвиток залізничного сполучення, стану річного шляху Дніпром та Дністром, наявності робочої сили та ін.

У «Звіті» представлений і аналіз експорту інших товарів, які продавалися на Одеській біржі. Зокрема, мова йде про спирт, тютюн, бавовну, худобу, м'ясо, сало, рибу, нафту, добрива, вироби з металу, різну тканину, деревину та ін.

Іншим провідним напрямком діяльності Одеської біржі у досліджуваній період були торговельні операції з цінними паперами: облігаціями держаних та приватних позик, акціями провідних російських та іноземних підприємств, векселями банків і т. п. Головні фондові коливання, аналіз ринку цінних паперів також приводиться у «Звітах про діяльність Одеського комітету мануфактур та торгівлі». Також проводилися різноманітні валютні операції [3, 94].

Як відомо, одним з негативних наслідків вступу у Російської імперії у Першу світову війну (1914 – 1918) стала поступова економічна стагнація. Врешті-решт, економічні труднощі, падіння життєвого рівня населення, дефіцит на головні продукти споживання стали однією з причин повалення царського уряду у лютому-березні 1917 р. Масштабні соціальні-економічні трансформації, викликані Першою світовою війною та Лютневою революцією негативним чином відобразилися в тому числі на розвитку біржової справи на українських землях. Ця тенденція, зокрема, відображена у «Звіті про діяльність Одеського комітету торгівлі та мануфактур» за 1917 р. Вже у вступному слові, констатується, що «діяльність комітету у 1917 р., як і усіх інших громадських торговельно-промислових

організацій була поставлена у виключно несприятливі умови» [4, 6].

Відзначається повна деградація системи організації торговельно-промислової діяльності, що існувала раніше. Це, на думку, представників одеської комерційної громади було пов'язано із подіями на фронтах Першої світової війни та лютневою революцією. Саме тому, як відзначено у «Звіті...», робота торговельно-промислових товариств, в тому числі і місцевого біржового комітету, була переважно зосереджена на організаційних питаннях. «Робота ця стала виключно випадковою і спрямованою у бік внутрішньої реорганізації та можливого пристосування до вимог та умов моменту, ніж до планомірного захисту інтересів промисловості та торгівлі» [4, 7], – зазначається у документі.

У «Звіті», серед всього іншого, представлені результати діяльності Одеського біржового комітету, який ще наприкінці 1916 р. виступив одним з ініціаторів реорганізації існуючої системи громадської участі комерсантів у соціально-економічному житті країни. Як повідомляється у документі, у грудні 1916 р. представники провідних біржових установ Російської імперії зібралися на нараду у Москві, у ході якої були обговорені питання, пов'язані із структурною реорганізацією громадських торговельно-промислових підприємств, а також інші важливі економічні питання, актуальні на той час. За результатами обговорення, була прийнята резолюція, у якій містився заклик до проведення масштабного З'їзду представників біржових комітетів. «На нараді відзначалося, що відсутність правильної організації заважає торговельно-промислому класу зайняти положення, яке мало бути по праву йому належати у державі» [4, 11], – відзначалося у «Звіті...».

Також представники, що були присутні на нараді дійшли до висновку, що «існуючі біржові комітети, за їх недосконалої організації, та за нестачі у них коштів не в змозі правильно та повно бути виразниками думок та відстоювати інтереси всього торговельно-промислового класу» [4, 11]. Саме тому було вирішено провести загальноросійський З'їзд представників біржових комітетів. Після обговорення та узгодження цього питання із

міністерством фінансів, було визначено дату проведення цього заходу – 25 січня 1917 р. Одеський біржовий комітет на ньому представляв А. Р. Харі.

Окремо на нараді обговорювалися шляхи вирішення т. зв. «продовольчого питання», що виникло внаслідок дефіциту споживчих товарів, у роки Першої світової війни. Як відзначається у «Звіті...», його вирішення «можливо лише за умови широкої участі біржових комітетів у закупівельних операціях і у загальному спрямуванні усієї цієї справи» [4, 11].

У «Звіті» повідомлялося, що повноцінного З'їзду провести не вдалося, тим не менш, за результатами неформальної зустрічі представників біржових комітетів, яка пройшла замість нього, було вирішено створити представницький орган торгівельно-промислового класу, що отримав назву – Всеройсійський Союз Торгівлі та Промисловості.

Окрім вже вказаного повідомлення, у «Звіті...» також аналізувався стан розвитку торгівлі у 1917 р., який був визнаний незадовільним. Зокрема, у документі відзначається, що унаслідок «закриття Одеського порту для торгівельних обротів», місто позбулося «головного життєвого нерву, через який переважно проходив експорт та імпорт, як законний, так і внутрішній» [4, 23].

«Ті 200 мільйонів пудів різних товарів, які щорічно проходили через Одеський порт, зникли з обороту одеської торгівлі, не отримавши жодної компенсації у залізничних перевозках», – зазначалося у документі. Дійсно, аналізуючи статистичну інформацію, приведену у «Звіті...», можна дійти до висновку, що у звітний рік зовнішня торгівля – основа основ одеського розквіту у попередні роки, скоротилася до мінімуму, та носила переважно внутрішній характер. Особливо це було помітно у сфері експорту різних сортів збіжжя. Внаслідок військових дій, Одеса втратила значення одного з головних гравців на міжнародному хлібному ринку. «Хлібний вивіз не мав місця та хлібна торгівля Одеси залежала виключно від вимог армії та внутрішнього споживання» [4, 24], – зазначається у документі.

Закриття порту та припинення вивозу збіжжя, на думку, авторів «Звіту...» мало катастрофічні наслідки. Зокрема, відзначається,

що «як і у попередні роки, Росія, і зокрема, Одеса, разом із своїми повіденноросійськими портами відмовилася від ролі постачальника на міжнародному хлібному ринку, поступившись своїм заокеанським конкурентам, зокрема, Сполученим Штатам Америки» [4, 24].

У 1917 р. майже повністю припинилася і міжнародна торгівля іншим провідним товаром на масштабному експорті якого базувалася економіка українських земель – цукру. «Перш за все, необхідно констатувати майже повне припинення вивозу цукру. У найнезначніших розмірах вивіз цього товару спостерігався лише на наші природні ринки у Персію та Фінляндію» [4, 42] – відзначається у документі.

Також автори «Звіту» стверджували, що незважаючи на те, що майже увесь вироблений цукор йшов у 1917 р. на задоволення потреб внутрішнього ринку, тим не менш істотно відчувався дефіцит цього товару. Це було пов'язано із зменшенням кількості цукрових та рафінадних заводів в українських землях, а також із скороченням земель, відведених під посіви цукрового буряку.

Для того щоб ліквідувати негативні наслідки дефіциту, восени 1917 р., як повідомляється у «Звіті» уряд пішов на монополізацію торгівлі цукром, як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Проте ціни на товар продовжували зростати [4, 46].

Отже, звітна документація провідних бірж, що діяли на українських землях у другій половині XIX – на початку XX ст. представляє значну цінність для аналізу діяльності біржових установ. Звіти містять важливі свідчення стосовно розвитку торгівлі, як зовнішньої, так і внутрішньої, у яких активну роль брали, зокрема, Одеська та Київські біржі. Також в них представлений аналіз негативних та позитивних факторів, які впливали на загальну торгівельну кон'юнктуру. Не менш важливими є і огляди тенденцій розвитку фондового ринку Російської імперії та аналіз причин валютних коливань, оскільки саме біржі грали провідну роль у цьому секторі господарчого життя, як в Україні, так і у Російській імперії загалом. Дослідження цього пласту джерельних матеріалів буде продовжено у наступних наукових статтях.

Список використаних джерел

1. Отчет Киевского биржевого комитета за 1894 год. – Центральный державний історичний архів України, м. Київ. – ф. 442, оп. 625, спр.1, арк. 121.
2. Отчеты Киевского биржевого комитета за 1906 г. и 1908 г. – Центральный державний історичний архів України у м. Київ. – ф. 442, оп. 637, спр.131, арк. 1 – 15.
3. Отчет Одесского комитета торговли и мануфактур 1889 г. – Одесса: Славянская Типография, 1890. – 104 с.
4. Отчет Одесского комитета торговли и мануфактур 1917 г. – Одесса: Типография С. О. Розенштрауха, 1918. – 48 с.

OLEKSII ALTUKHOV
Starobilsk

REPORTS OF THE KIEV AND ODESSA EXCHANGE COMMITTEES, AS A SOURCE ON THE HISTORY OF EXCHANGE BUSINESS IN UKRAINE IN THE LAST THIRD OF THE XIX – EARLY XX CENTURY

The article analyzes the reports of the exchange committees of the Odessa and Kiev stock exchanges that worked in the last third of the XIX – early XX century. The author concludes that reporting documentation of leading exchanges operating on Ukrainian lands in the second half of the XIX – beginning of the XX century. Is of considerable value for the analysis of the activities of exchange institutions. Equally, important are the reviews of trends in the development of the stock market of the Russian Empire and an analysis of the causes of currency fluctuations, since the exchanges played a leading role in this sector of economic life, both in Ukraine and in the Russian Empire as a whole.

In addition, these documents contain information on income and expenses of exchanges, financial revenues for the reporting year, a balance of income and expenses, as well as funds allocated for charity and support to old members of exchange committees. The statistics given in this part of the Reports allow us to analyze the economic activity of exchanges, the sources of income that came to the stock exchange committee for trading operations, and also through our own economic activities. Also, the reports analyzed the specifics of the implementation of trading operations in which the Kiev and Odessa exchanges were involved. Naturally, the emphasis was on analyzing international trade in sugar and grain – the key commodities with which Ukrainian exchanges entered the world market.

The reporting documents of the exchange committees also contained recommendations for improving the activities of exchange institutions, both at the Ukrainian and all-Russian levels. As a rule, printed memos prepared by leading members of exchange committees were attached to the reports, which set forth certain wishes for improving the efficiency of the stock exchanges.

Key words: Kiev Stock Exchange, Odessa Stock Exchange, Report, sugar trade, bread trade.

АЛЕКСЕЙ АЛТУХОВ
г. Старобельск

ОТЧЕТЫ КИЕВСКОГО И ОДЕССКОГО БИРЖЕВЫХ КОМИТЕТОВ КАК ИСТОЧНИК ПО ИСТОРИИ БИРЖЕВОГО ДЕЛА В УКРАИНЕ В ПОСЛЕДНЕЙ ТРЕТИ XIX – НАЧАЛЕ XX В.

В статье анализируются Отчеты биржевых комитетов Одесской и Киевской бирж, работавших в последней трети XIX – начале XX в. Автор делает вывод, что отчетная документация ведущих бирж, действующих на украинских землях во второй половине XIX – начале XX в. представляет значительную ценность для анализа деятельности биржевых учреждений. Отчеты содержат важные данные по развитию торговли, как внешней, так и внутренней, в которых активную роль принимали, Одесская и Киевская биржи. Также представлен анализ негативных и позитивных факторов, которые влияли на общую торговую конъюнктуру. Не менее важны и обзоры тенденций развития фондового рынка Российской империи и анализ причин валютных колебаний, поскольку именно биржи играли ведущую роль в этом секторе хозяйственной жизни, как в Украине, так и в Российской империи в целом.

Ключевые слова: Киевская биржа, Одесская биржа, Отчет, торговля сахаром, торговля хлебом.

Стаття надійшла до редколегії 10.06.2018